

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կես տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:
Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ:
Օտարապետացիք սխալում են ուղղակի:
Тифлис. Редакция «Мелк»

Խմբագրատանը ըստ է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ տոն օրերէն):
Հայտարարութիւն ընդունում է ամեն լիզուով:
Հայտարարութիւնների համար գնում է
խմբագրատանը ըստ յին 2 կոպեկով:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներսէս պատրիարքի հրաժարականը.— Ներսէս ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, ժողովրդական լուսաւորութեան միակնոթ բարձր շնորհալուստի մէջ, Նախկին Ալեքսանդրապոլից, — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, Աւստրո-Ունգարիայի, Ֆրանսիայի, Նախկին Թուրքիայից, — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԻ, — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ, — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, Նախկին Թուրքիայից:

ՆԵՐՍԵՍ ՊԱՏՐԻԱՐԿԻ ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԸ

Եթէ հաւատանք մեր Կ. Պոլսի թղթակցին, Ներսէս սրբազանի հրաժարականի պատճառը այն անտանելի բարոյական դրութիւնն է, որի մէջ զրկւել են նրան Կ. Պոլսի էփէֆօնները, նրանց անհազ շահասիրութիւնը եւ անվերջանալի խտրութիւնները...

Ուրեմն իսկ այն ժամանակ, երբ պէտք է վճարէ հայոց խնդիրը, այն մարդիկ որոնք ազգի գոյութեան սիւնն են համարում իրանց, ամեն բան քանդում են, ձգտելով միմայն իրանց նեղ անձնական շահերին: Նրանց խելքով ազգասէր լինել նշանակում է պաշտպան հանդիսանալ թուրքաց շահերի, ազգագուշ գործ կատարել նշանակում է բռնել Բ. Դրան շահերի կողմը, իսկ ազգասէր գործ նրանք անուանում են հայոց ազգին օգտակար, բայց իրանց գրգռանք անսահման գործը:

Ազգը նրանց կարծիքով իրանց սեփական գրգռանք է, ազգաշէն գործ կատարել նշանակում է կառուցանել մի որ եւ է մըգլիկ կամ պաշտ սուլթանի կամ նրա հարկի համար, ազգի պարծանքն այն է, երբ մի Արքայազամ փաշայի, Սարգիս Բէյի կամ

Յարութիւն էփէֆօնի կուրծքը զարգարվում է թուրքաց պատանշաններով:

Բայց այն երեւոյթը որ 200,000 հայեր, հեռու իրանց հայրենիքից, սպառում են իրանց ոյժերը Կ. Պոլսի մէջ, գրկելով Հայաստանը ազգաբնակչութեան աճելուց, — դա ազգաշէնաւոր երեւոյթ է շահապաշտ էփէֆօնի կարծիքով:

Ինչպէս երևում է Կ. Պոլսի հարուստները սարսափեցան տեսնելով որ ճշմարիտ այսօր կամ վաղը պէտք է վճարէ հայոց խնդիրը, ուրեմն ծանրութեան կէտը իրանց ձեռքերից անցնելու է ժողովրդի ձեռքը, Կ. Պոլսից անցնելու է Հայաստան. նրանք այսպիսով կորցնելու են ամեն բան: Աւելի լաւ է Հայաստանը կորչի, քան թէ մենք, մտածում են նրանք: Եւ որովհետեւ Ներսէսը գլխաւոր եւ անխնայ գործող է թուրքաց Հայաստանի ինքնավարութեան գաղափարի համար, — նրան նախ եւ առաջ աշխատեցին վայր գցել, տեսնելով որ հայոց խնդիրը մտանում է իր փրջնական լուծման:

Երբ որ մենք «Մշակի» մէջ անդադար ասում էինք թէ Կ. Պոլսի ազգային ժողովը եւ նոյն իսկ Ներսէս պէտք է տեղափոխւեն Կ. Պոլսից Հայաստան, — մեզ ծաղրում էին: Այժմ երեւի տեսնում են որ մեր միտքը ուղիղ էր: Ներսէսը մնալով Կ. Պոլսի մէջ, նրա ոյժերը անդամալոյծ են լինում նրան շրջապատող խարդախ շրջանի մէջ: Եթէ ազգային ժողովը լինէր վանի կամ Էրզրումի մէջ, նա կազմավէր զանազան Դադեաններին, Արքայազամ փաշաներին, Բալեաններին եւ նրանց նմանների խարդախ եւ շահասէր ազգեցեւորներին: Եւ եթէ մինչեւ անգամ

Ներսէս մնար էլ Կ. Պոլսում, բայց ազգային ժողովը գտնվէր Հայաստանում, պատուիրաբար անկախ կը լինէր Կ. Պոլսի շահամուլ հայ փաշաների ներգործութեանց եւ իր գործունէութեան, իր ոյժի յենակէտը կունենար Հայաստանի որ եւ է Կենտրոնի մէջ, որտեղ կը գտնվէր ազգային ժողովը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԼՈՒՍԱՆՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՆԻՍԹՐ ԲԱՐՈՆ Ա. Պ. ՆԻԿՈԼԱՅ ԹԵՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Այս փերիագրով «Кавказский Курьер» լրագրի մէջ տպւած է հետեւեալ յօդուածը: Յունիսի 25-ից Թիֆլիսի հիւր է ժողովրդական լուսաւորութեան միակնոթ բարձր Կ. Պ. Նիկոլայ: Նրա ներկայութիւնը մեր քաղաքի մէջ, որ Կովկասի հետ միասին նրա համար գրեթէ մայրենի է, պէտք է օգտակար ազգեցեւորներ գործէ մեր երկրի ժողովրդական լուսաւորութեան գործի վրա: Բարձր Ալեքսանդր Պաւլովիչ Կովկասի պետական գլխաւոր գործընկերից մէկն էր եւ նախկին Թագաւորութեան մեծ փերիագր: գութիւնները, որոնք ամբողջապէս կամ մասամբ իրազորմած են մեր երկրի մէջ, կատարվել են այն ժամանակ, երբ բարձր Նիկոլայ Կովկասեան գլխաւոր կառավարութեան կառավարիչն էր: Ով իմանում է, թէ ինչպիսի հեղինակութիւն ունէր բարձր այդ պաշտօնը կատարելու ժամանակ, նա

կը հասկանայ, թէ այժմեան միակնոթը ինչպիսի դեր է կատարել մեր երկրի պետական եւ քաղաքային կազմակերպութեան գործի մէջ:

Նա շատ բան է արել մեր երկրի համար եւ աւելի շատ կարող է անել այժմ, շատացնելով միջնակարգ ուսումնարանների թիւը, որոնց կարօտ է մեր երկիրը: Օգտվելով նրա ներկայութեանց, Թիֆլիսը պէտք է խնդրէ նրանից Կովկասեան համալսարանի հիմնելու մասին, որի բացակայութիւնը մեր երկրում խանգարում է բարձր ուսում ստանալու գործին: Պ. միակնոթը, որ լաւ ծանօթ է մեր երկրի զանազան ազգութիւնների հետ, երեւի կը համակրէ նրանց հոգեւոր միութեանը լուսաւորութեան բարձր ազգերի օգնութեամբ, որ պայմանաւորված կը լինի յարգանքով դէպի Կովկասեան ժողովրդների լեզուները, որոնք նրանց ամենաթանկագին սեփականութիւն են կազմում: Կովկասեան համալսարանի հակառակորդներին ենթադրութիւնները չափազանց աննշան են, որ անկարելի լինի Թիֆլիսում հիմնել Կովկասեան համալսարան: Այդպիսի միակ պատճառը միջնակարգ ուսումնարանների պակասութիւնն է Կովկասի մէջ, հետեւապէս եւ ուսանողների պակասութիւնը: Կոչւալ համալսարանի համար: Բայց մի՞թէ Կովկասեան համալսարանը բաց առաւել ազգական համար կը հիմնվի, ինչպէս իրաւացի նկատում է «Մշակ»: Մի՞թէ Մոսկովայի համալսարանը միայն Մոսկովայի նահանգի համար է հիմնված, Պետերբուրգինը Պետերբուրգի համար, Կիւմովինը Կիւմովի համար,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՑ

Կ. Պոլս, 26 յունիս 81

Այս շաբաթ ընդ որ ուշադրութիւնս գրաւող խնդիրը Անգղիոյ խորհրդարանին մէջ յունիս 24-ին տեղի ունեցած վիճաբանութիւններն էին: — Թայմզի յունիս 25-ի թիւը ձեռքէ ձեռք կանցնէին, շոգենաւնդու, թրամուէններու մէջ, ակումբներու մէջ Թայմզ կը կարդացուէր, Թայմզ կը թարգմանուէր: Պ. Կլատսթնի խօսքերն «this most important Armenian question» — հայկական այս ամենակարեւոր խնդիրը: մեծ ազգաւորութիւն ըրին ամենուն վրայ: Այս անգամ կը տեսնենք որ պարզ խոստումը մը կամ երկրորդական յայտարարութիւն մը չէ որ կըրէլայ: Պ. Կլատսթնի եւրոպական տերութեանց միաբանութիւնը անհրաժեշտ կը համարի արեւելեան խնդրոյ լուծման համար, եւ այդ միաբանութեան գոյութիւնը կը հաղորդէ: Հայկական հարցը արեւելեան խնդիրներու մէջ կարեւորագոյն զիւր մը գրաւած ըլլալը յայտարարելովը պ. Կլատսթնի յայտարարած ըլլալ թէ այդ հարցն ալ նոցա միաբան հանձնութեամբ կարգադրուի պիտի: Արդէն պ. Չաուր Տիւր առաջին նախաժողովն առաջ բացողը կերպով նմանօրինակ յայտարարութիւնը ըրած է: Յունիս 3-ին «Մշակի» գրած եմ թէ հոս տեղի տաճիկ թերթիւնը ըսածին հակառակ են մեր ստացած տեղեկութիւններն, եւ թէ եւրոպական միաբանութիւն

մը հաստատուած է Հայաստանի բարեկարգութեան խնդրոյ համար: Անգղիոյ պաշտօնէից յայտարարութիւններն կը հաստատեն Կ. Պոլսի ազգի տեղեկութիւն ունեցող շրջանակներու մէջ տարածուած այս լուրը: սակայն սա ալ ըսած ենք եւ կըսենք թէ այդ միաբանութիւնը եթէ սկզբունքին վրայ կատարուէր է, գործադրութեան ժամանակին համար համաժողովն Անգղիոյ նախարարներն իրենց յատուկ պատճառներն ունէին այս բանս չըսելու համար, սակայն մենք միգուէ ծածուկ պահելու պէտք մը չունինք: Կը փափագենք որ Կ. Պոլսէն այժմ բացակայ եղող մեծ տերութեանց զեւպաններն մին մեր խնդրոյն համար նոր հրահանգներով դառնար ի Պոլս: Այս առթիւ սա ըսենք որ Թայմզի մէջ հրատարակուած մէկ հեռագիրն, իբր թէ Ալեքսանդր համաժողովն չէ որ այժմ հայկական բարեկարգութեան խնդիրը առաջ բռնուի, Կ. Պոլսոյ վաղը թիւ մէկ լուրն է որ ստոյգ ըլլալու երաշխաւորութիւն մը չընծայէ: Այն երկրորդ, որ Անգղիոյ խորհրդարանին մէջ ալ յունիս 24-ին յայտարարուած թէ՛ եթէ Հայաստանի բարեկարգութեանց գործադրութիւնը ուշանայ՝ Հայաստանի մէջ մեծամեծ չիտութիւններ կրնան ծագել, այդ երկրորդը եթէ մտքերու մէջ յառաջագիւծութիւն ընէ այն ատեն շատ յոյսեր կրնանք ունենալ: — Հայաստանէն եւ Կիլիկիայէն եկած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ օրէ օր հայոց վիճակը կը դառնանայ եւ կառավարութեան խտրութիւնները կը սաստկանան: Մեր լրագրիւնը ոչինչ կրնան գրել, անմիջապէս կը ջնջուին, թղթակցիներն ալ անհատներու նամակ գրելու կը զգուշանան, վասն զի կը վախեն թէ բոսթը կը բանայ: Այս պատճառով նամակներն քիչ կուգան, բայց վերջապէս կուգան եւ քիչով կը հասկցնեն: — Այս ա-

ռաւօտ նամակ մը ստացայ որ ի միջի այլոց սա լուրը կուտայ չանցեալ տարի սովի ատեն կառավարութեան շտեմարաններն ցորեն բաժնեւեցաւ կամ թէ փոխ տրուեցաւ զիւրացուց, այժմ տեղական իշխանութիւնը այդ ցորեններն գինը կը պահանջէ, ազգաւոր գիւղացիները ամբողջապէս տալու կարող չեն, ամեն տեսակ բռնութեան կենթարկուին: Սովի ատեն ցորենը ինչ գին որ ունէր հիմայ այդ գինը կը պահանջեն: Մուշի Ս. Դանիէլի վանքի գիւղերէն մէկէն 48 ոսկի կը պահանջէր տեղական իշխանութիւնը, երբ գիւղացիք անմիջապէս չը կրցան տալ, տեղական իշխանութիւնը շատերը բռնել տուաւ: Եւ երեսնին ազգով ծեփել տալով ու կրակ վարել տալով մերկ ոտքով դառնալ կըրէր վրայ կայնեցուց ու կամայ կամաց սկսաւ աչքիւ տալ: Այս լուրին ստուգութեանը կատարեալպէս կերպը խառնուի, եւ եթէ օտար թերթիւն մէջ ալ արտադրուի, եւ ի հարկին քննութիւն ալ չընել ուղղուի, հաստատուելու պատրաստ եմ: Սովի օրեր փոխ տրուած պատառ մը հացի համար այսօր հայերը այրել: Եւ դեռ արդեօք ինչ խելքէ մտքէ չանցած ոճիւրներ կը գործուին Հայաստանի ամեն անկիւնները եւ մենք ոչինչ կրնանք ասել: Անգղիոյ խորհրդարանի երեսփոխաններն ատեն ամենքը չեն գիտեր, բայց վերվերջը գաղափար մը ունին եւ կենթադրին թէ համաբնութիւնն ալ չափ մը ունի: Կրդեօք չը պիտի գայ օր մը որ մտածենք թէ շահագործ կրակով այրել լաւագոյն է թէ արիւնի մէջ թափելով մեռնելը: — Յունիս 12/24-ի շաբաթը նիստէն քսնի մը օր վերջը լուրը ՏԵՖԼԵՍԻ Թեան մասնաւոր կարեւորութիւն ընծայած ըլլալով առաւօտէն Թերաքիայէն հեռագրով հաղոր-

դած էր պատրիարքին: Պ. Կոչնի օրով եղած խորհրդակցութիւնները, լուրը ՏԵՖԼԵՍԻ ընդունած նոր հրահանգներն, բարեկարգութեանց անհրաժեշտ սեպուած կէտերն այն տեսակցութիւնը գրաւած են:

Ինչ կը յուսայ պատրիարքը, Շատ յայտնի է որ Բ. Կուրը զիւր խաղցնելու, խաբելու քաղաքականութիւնէն ամենին չեղի չուզէր, վերջի օրերս իսկ գրուած զանգաւոր գրեւոր իսկ պատասխան մը չը տար: Պատրիարքը որ երկու ամիսներու համար իր հրաժարականը ետ առած էր, յուսալով որ կառավարութիւնը քիչ մը կը սթափի, կը տեսնէ որ այս սթափումը տեղի պիտի չունենայ: Երէկ Ազգ. ժողովը գումարեցաւ, պատրիարքը յայտարարեց թէ քանի մը օրէն յունիս ամիսը կը վերջանայ, հետեւեալ ինքն յունիս 1-էն հրաժարուլ է, զայս ըսաւ եւ մեկնեցաւ: Ժողովը այս նիւթին վրայ բաւական վիճաբանութիւններ ըրաւ, փոքրամասնութիւն մը, որ պատրիարքի հրաժարվելը կուզէր, խնայի կերպով չարժեցաւ, հասկացաւ թէ ազգին շահուցը հակառակ է այս հրաժարելը, ազգային կարծիքը իրեն հետ մէկտեղ չը պիտի ըլլայ, ուստի իր գիտաւորութիւնէն ետ կեցաւ, յուսալով միանգամայն որ Ներսէս սրբազան եթէ այս անգամ ալ մնայ, կարող պիտի ըլլայ աւելի զօրաւոր կերպով աշխատել: — Ժողովը ըմբռնած է թէ Հայաստանի բարեկարգութեան խնդիրը Ներսէս սրբազանի վրայ միայն չէ կայացած: Առտուած մի արարցէ, եթէ սրբազանը յանկարծ վախճանի, ինչպէս ժողովին մէջ գիտել տուաւ: Երեսփոխանին մէկը, արդեօք 61-րդ յօդուածը եւրոպական կառավարութեանց պիտի վերադարձնենք, ըսելով թէ այլեւ դա պէտք չէ: Բայց միւս կողմէն ժողովը ան լաւ հասկացած է թէ՛ քանի որ Ներսէս ողջ է, քանի որ կարող է